

YAPISAL REALİZM ÇERÇEVESİNDEN OBAMA DÖNEMİ ABD DIŞ POLİTİKASININ ORTA DOĞU'YA YANSIMALARI

*Merve ACAR

Özet:

ABD'nin ilk siyahi başkanı Barack Obama, 2009 yılında göreve başlamıştır. Bu dönem, ABD'nin siyaset tarzının değiştiği bir dönem olarak okunmaktadır. Obama, önceki başkan George W. Bush'un aksine, ülkesinin global düzeydeki politik hamlelerinde müttefiklerine danışacağını ifade etmiştir. Ayrıca Orta Doğu'da kalıcı bir barış için tanınma ve güvenlik garantisi karşılığında İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesinin gerekliliğini açıkça vurgulayan ilk ABD Başkanı olmuştur. Obama yönetimi, ABD'nin çıkarlarının korunması ve bölgesel çıkarlarla uyumlu hale getirilmesi konusunda farklı yaklaşımlar geliştirmeye çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı, yapısal realizmin sunduğu çerçeveden ABD'nin Obama dönemindeki Orta Doğu politikasını incelemek ve yapısal realizmin önerdiği dış politika davranışlarına uygun olup olmadığını tartışmaktır. Bu bağlamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk kısımda teorik olarak realizm anlatılmıştır. İkinci bölümde yapısal realizmi temsil eden Mearsheimer ve Walt'ın, ABD'nin ulusal çıkarları doğrultusunda Orta Doğu'ya yönelik izlemesi gereken dış politika strateji önerileri anlatılacaktır. Son kısımda Obama'nın dış politika stratejileri ve Orta Doğu'ya yönelik dış politikası anlatılacaktır. Analiz ve sonuç kısmında ise Obama dönemi dış politikanın yazarların görüşleriyle ne kadar uyumlu olduğu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Obama Yönetimi, Dış Politika, Realizm, Yapısal Realizm, Orta Doğu

Abstract:

The first US president, Barack Obama, took office in 2009. This period is expressed as a period in which the political style of the USA has changed. Obama, unlike the previous president, George W. Bush, said his country would consult with its allies in political moves at a global level. He was also the first US President to explicitly emphasize the need to withdraw Israel to its 1967 borders in exchange for recognition and security guarantee for lasting peace in the Middle East. The Obama administration has sought to develop different approaches to protecting US interests and aligning them with regional interests. The aim of this study is to examine the Middle East policy of the US during the Obama period from the framework of structural realism and to discuss whether it is appropriate to the foreign policy behaviors proposed by structural realism. In this context, the study consists of three parts. In the first part, realism is explained theoretically. In the second section, Mearsheimer and Walt, who represent structural realism, will be presented with the foreign policy strategy proposals to be pursued in the Middle East in line with US national interests. In the last part, Obama's foreign policy strategies and foreign policy towards the Middle East will be explained. In the analysis and conclusion part, it will be discussed how the foreign policy of Obama period is compatible with the views of the authors.

Key Words: Obama Administration, Foreign Policy, Realism, Structural Realism, Middle East

Giriş

Bu çalışmanın esin kaynağı, J. Mearsheimer ve S. Walt'ın İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası adlı kitabıdır. Bu kitap, ABD Dış politikasının Orta Doğu'da ne zaman ve nasıl şekillenmeye başladığını, farklı başkanlar döneminde politikalarda herhangi bir değişim olup olmadığını ve lobilerin, özellikle İsrail lobisinin dış politika yapım süreci üzerindeki etkilerinden bahsetmektedir. Yapısal realizmin öncüleri olarak gösterebileceğimiz yazarlara göre, Amerikan dış politikasının Orta Doğu'da üstlenmiş olduğu misyon ve bölgede izlediği İsrail yanlısı politikalar bölgenin karışmasına sebep olmuştur. Yazarlar bir çok konuda ihtilafa düşen başkanların, İsrail'in çıkarları adına tam bir görüşbirliği ile hareket edip bölgede nasıl hakimiyet kurma çabasına girdiğini ifade etmektedir. Bunun sebebinin ise İsrail lobisinin Amerikan siyasetindeki etkisi olduğunu ifade etmektedirler.

Yazarlara göre 11 Eylül saldırıları, Bush dönemi için ABD'nin hegemonyasını sağlamasında gerekli bazı adımların atılması açısından bir fırsat olarak görülmüştür. Bu çerçevede 2002 yılı Eylül ayında ABD Başkanı W. Bush ülkesinin yeni Ulusal güvenlik Stratejisini açıklamıştır. Yönetimine hâkim yeni muhafazakâr dünya görüşü ve stratejik bakışını yansıtan bu doktrin "Bush Doktrini" olarak anılmakta ve karşı tarafı etkileme açısından "izole etme" ya da caydırma kavramları yerine "önleyici vuruş" ve "ön alıcı vuruş" kavramlarını öne çıkarmaktadır. Şer eksenini olarak anılan Kuzey Kore, İran ve Irak temel hedeflerdir. Bu hedeflere yönelirken ABD çok taraflı diplomasiyle vakit kaybetmemeli ve tek taraflı eylemler çerçevesinde sonuç almaya yönelmelidir. Somut olarak Irak'ın işgalinde görebileceğimiz bu dış politika eğiliminde yumuşak güç öğeleri, meşruiyet vb. kavramlar ikinci plana atılmıştır.¹

2009 yılı başlarında göreve başlayan ilk siyah ABD başkanı Barack Obama ise, önceki Başkan George W. Bush'un aksine, ülkesinin global düzeyde, politik hamlelerinde müttefiklerine danışacağını ifade etmesi ve Orta Doğu'da kalıcı bir barış için tanınma ve güvenlik garantisi karşılığında İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesinin gerekliliğini

¹ Faruk Sönmezoğlu, Özgün Erler Bayır, "Dış Politika Analizinde Temel Öğeler", **Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış**, der. Faruk Sönmezoğlu, Özgün Erler Bayır (İstanbul: Der Yayınları, 2014): 621.

açıkça vurgulayan ilk ABD Başkanı olmuştur.² Obama dönemi, ABD’de İsrail’i bir önceki dönemde olduğu kadar koşulsuz bir şekilde desteklemeyebilecek yeni bir yönetimin varlığının söz konusu olduğu bir süreci yansıtmaktadır.³

Obama döneminde ABD’de en önemli değişimin siyaset tarzında olduğu ifade edilmektedir. Obama yönetimi ABD’nin çıkarlarının nasıl korunacağı ve bölgesel çıkarlarla uyumlaştırılıp uyumlaştırılmayacağı gibi konularda farklı yaklaşımlar geliştirmeye çalışmıştır. Altunışık, Obama’nın Kahire konuşmasında “Amerika sadece kendi çıkarını düşünen kaba bir imparatorluk stereotipi değildir” derken tam da bunu kastettiğini; Obama yönetiminin ABD’nin kaybettiği düşünülen “ideolojik ve ahlaki otorite tesis etmek” gibi bir meselesi olduğunu ifade etmektedir.⁴

Bu çalışmanın amacı, John Mearsheimer ve Stephen M. Walt’ın cevaplayama çalıştığı yönüyle, ABD’nin Obama dönemindeki Orta Doğu politikalarını incelemektir. Bu bağlamda çalışmanın öngördüğü sorunsallar temel olarak; Uluslararası ilişkilerde realist teorisinin sunduğu çerçeve nedir? Realist teori içerisinde saldırgan realizmin yeri nedir? Saldırgan realizmin öncüleri olan John Mearsheimer ve Stephen M. Walt’ın ABD’nin dış politikasında uygulanan stratejik hatalar ve bunların sebepleri nelerdir? Bu yazarların öngördüğü şekliyle ABD Orta Doğu politikasında nasıl bir çerçeve oluşturmalıdır? Obama dönemi ABD’nin Orta Doğu politikası nasıl şekillenmiştir? Obama dönemi ABD’nin Orta Doğu politikaları saldırgan realizmin ABD’nin ulusal çıkarları için önerdiği dış politika stratejileriyle uygun mudur? Şeklinde olacaktır. Bu çalışmada, Obama dönemi ABD Orta Doğu politikası ele alınıp saldırgan realizmin önerdiği dış politika davranışlarına uygunluğu ölçülecektir. İç politikanın dış politika üzerindeki etkisini incelemek bu çalışmanın ana konusu olmamakla beraber, İsrail lobisinin etkisinden kısaca bahsedilecektir.

Araştırma için kullanılan başlıca kaynakçalardan ilki John J. Mearsheimer ve Stephan M. Walt’ın ilk olarak 2005 yılında London Review Books’ta yayınlanan, daha sonra

² A.g.e., 631.

³ A.g.e., 605.

⁴ Meliha Benli Altunışık, “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”, **Ortadoğu Etütleri**, c.1, s.1, (2009): 79.

kitaba dönüştürülen “İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası”⁵ adlı eseridir. Bu kitap Amerika’nın İsrail’e vermiş olduğu diplomatik ve maddi desteğin savunulamaz olduğunu, çünkü verilen bu desteğin herhangi bir ahlaki ve stratejik zemine oturmadığı için tam manasıyla yanlış olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Amerika’nın ulusal çıkarlarına hizmet etmeyen politikaların yanlışlığını ifade etmekte ve bunların düzeltilmesi için dış politika önerileri sunmaktadır. Bu sebeple, ABD’nin ulusal çıkarlarının tartışılıp bu doğrultuda atılması gereken önemli dış politika adımlarının tartışıldığı bu kitabın argümanları bu makalede kullanılacak olan başlıca kaynaklardan biridir.

Çalışmanın teorik çerçevesinin oluşturulması amacıyla uluslararası ilişkilerde realist paradigmanın nasıl bir yer kapladığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu sebeple “Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular”⁶ adlı derleme kitabın realizm başlıklı bölümü ve “International Relations Theories: Discipline and Diversity”⁷ adlı kitabın yapısal realizm başlıklı bölümü incelenecektir. Bunun dışında kullanılan başlıca kaynaklardan ilki Çağatay Özdemir’in 2018 yılında kaleme aldığı “Obama’nın Grand Stratejisinin Amerika’ya Yansımaları”⁸ adlı doktora tezidir. Kullanılan kaynakçalardan bir diğeri ise, Tudor A. Onea’nın “US Foreign Policy in the Post–Cold War Era Restraint Versus Assertiveness From George H. W. Bush To Barack Obama”⁹ adlı eseridir. Çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan saldırgan realizmin öncülerinden olan John J. Mearsheimer ve Stephan Walt’ın ülkesine önermiş oldukları dış politika stratejilerinin Obama yönetimindeki dış politika hamleleri ve stratejilerine uygunluğunu ölçmek adına bu yazarların bazı eserleri bu çalışmada kullanılmıştır. Yukarıda zikredilenlerin dışında 2016 yılında yayınladıkları “The Case

⁵ John Mearsheimer, Stephen Walt, **İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası**, 2.bs. çev. Hasan Kösebalaban (İstanbul: Küre Yayınları, 2017).

⁶ Ali Balcı, Tuncay Kardeş, “Realizm”, **Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, 6. Bs. ed. Şaban Kardeş, Ali Balcı (İstanbul: Küre Yayınları, 2017).

⁷ John Mearsheimer, “Structural Realism”, **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, eds. Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith, 2.bs, (Oxford: Oxford University Press, 2010).

⁸ Çağatay Özdemir, “Obama’nın Grand Stratejisinin Ortadoğu’ya Yansımaları”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

⁹ Tudor A. Onea, **US Foreign Policy in the Post–Cold War Era Restraint Versus Assertiveness From George H. W. Bush To Barack Obama**, (New York: Palgrave Macmillan, 2013).

for Offshore Balancing”¹⁰ isimli makale ve John J. Mearsheimer’in 2018 yılında yayınlanan “The Great Delusion Liberal Dreams and International Realities”¹¹ isimli kitabı kullanılan diğer kaynaklardır.

1. Uluslararası İlişkilerde Realist Teorinin Gelişimi

Realizmin temel akıl yürütme biçimi, 20. Yüzyılda şahit olduğumuz dünya savaşları sonucunda ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın bitmesiyle, tekrarlanabilecek yeni bir savaşın önlenmesi için idealist- ütopyacı düşünce biçimiyle başlatılmış uluslararası ilişkiler disiplini, İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle beraber bir değişime girmiştir. İdealist- ütopyacı düşünce, ikinci bir savaşın çıkmasını açıklamakta yetersiz kalmış ve böylece bu sorun pozitivist yöntemlerle çözülmesi gereken bilimsel bir disiplin haline dönüştürülmeye çalışılmıştır. Edward H. Carr, 1939 yılında “Yirmi Yılın Bunalımı: 1919-1939” isimli kitabını yayınlarken ütopyacı düşünce biçimine itirazlarını dile getirmiş, uluslararası ilişkilerin idealist barış projelerine değil, reelde yaşanmış savaş ve çatışmaların sebeplerini çözümlemeye odaklanması gerektiğini söyleyerek realist düşünce biçiminin kurucusu olmuştur.¹²

32

Realizm en genel anlamıyla, “uluslararası sistemin temel aktörü olan devletin bir üst otoritenin nihai kontrolünün bulunmadığı bir ortamda hayatta kalma ve gücünü artırma gibi yöntem ve siyasetleri çözümlemeye çalışan bir teori” olarak açıklanmaktadır.¹³ Realizm, kendi içerisinde doğan bir takım görüş farklılıkları sebebiyle klasik realizm, yapısal realizm ve neoklasik realizm olarak üçe ayrılmakla birlikte, tüm hepsinin üzerinde durduğu devlet, güç, kendi başının çaresine bakma, anarşi, güvenlik ikilemi, güç dengesi gibi bazı temel kavramlar söz konusudur. Klasik realizme göre bütüncül ve rasyonel bir varlık olan devlet, uluslararası ilişkilerin en etkin ve temel aktörüdür. Devletlerin amacı, bir başlı başına bir değer olarak gördükleri gücü arttırmaktır. Uluslararası sistemin anarşik yapısı ve aktörlerin tavırlarının bilinemezliği, her devlet üzerinde kendi başının çaresine bakma zorunluluğu doğurmaktadır. Realizm, uluslararası

¹⁰ John J. Mearsheimer, Stephan Walt, “The Case for Offshore Balancing”, **Foreign Affairs**, 2016.

¹¹ John J Mearsheimer, **The Great Delusion Liberal Dreams And International Realities**, (New Haven: Yale University Press, 2018).

¹² Ali Balcı, Tuncay Kardeş, **a.g.e.**, 85.

¹³ **A.g.e.**, 86.

sistemde işbirliğini tali bir yol olarak görmekte, kendi başının çaresine bakma durumunu da bir zorunluluk olarak görmektedir. Fakat bu durum, güvenlik ikilemini beraberinde getirecek, her devlet diğer aktörün güç kapasitesinin artmasının sebebini bilmediği için kendileri de sürekli güç arttırma eğiliminde olacaktır.¹⁴

Literatüre 20 yıl gibi bir süre hâkim olan klasik realizm, davranışsalcılık¹⁵ temelli yaklaşımlar ve bürokratik siyaset yaklaşımı tarafından eleştirilmiş, realizm 1970'lerden itibaren sistemik unsurlara daha fazla ağırlık veren yapısal realizme doğru bir kayma yaşamıştır. Yapısal realizm, devletin güç kazanma eğilimini klasik realistlerden farklı olarak ele alır. Yapısal realizme göre güç insan doğasından kaynaklanan bir istenç ve amaç değil, uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanan bilinmezlik yüzünden devletlerin güvenliklerini sağlama noktasında bir araç olarak elde edilmektedir.¹⁶

Yapısal realizmi “ne kadar güç yeterlidir?” sorusuna verdikleri cevapla iki kola ayırmak mümkündür. Kenneth Waltz'ın görüşlerini yansıtan savunmacı realizm, bu soruya güvenliğini sağlayacak ölçüde güç kapasitesi oluşturan devletler uluslararası sistemde hayatta kalmayı başarabilir yanıtını vermektedir. Savunmacı realizmde güç biriktirme yönündeki çabalar, karşı aktörler tarafından tehdit olarak algılanabileceği ve güç dengesini tahrik edeceği için hegemon aktör olana kadar güç biriktirmek sakıncalı olabilir. John Mearsheimer'in başını çektiği saldırgan realizm ise devletler ayakta kalabilmek için ulaşabilecekleri maksimum güce eriştikleri zaman küresel ya da bölgesel hegemon konumuna erişirler; böylece hayatta kalışlarını garantilemiş olurlar.¹⁷ Devletler, kendi aleyhlerine olan güç dengesini düzeltmek için savaşa ya da güç artırımına başvurmaktadırlar. Daha küçük devletler ise güç artıramadıkları için büyük gücün peşine takılma yoluyla hayatta kalırlar. Bu noktada ise büyük güçlerin

¹⁴ A.g.e., 87- 88.

¹⁵ David Singer ve Morton Kaplan gibi kuramcılar, klasik realizmi yöntem açısından eleştirmişlerdir. Davranışsalcılık temelli yaklaşımlarla yapılan bu eleştirilere göre klasik realizmin yöntemi bilimsel değil, sağduyu temellidir. Çünkü karar verici devlet elitlerinin sistemi yorumlamalarıyla yapılan değerlendirmeler bilimsellikten uzaktır. Bürokratik siyaset yaklaşımıyla yapılan klasik realizm eleştirisi ise, devletin bütüncül bir aktör olduğunun varsayımından hareket edilmesidir. Bkz. A.g.e., 90-91.

¹⁶ John Mearsheimer, “Structural Realism”, 72.

¹⁷ A.g.e., 72.

uluslararası sistemin temel aktörleri olduğunu, bu güçlerin dağılımı ve sayısının uluslararası sisteme karakteristik özelliğini verdiğini ifade etmektedirler.¹⁸

Kısaca özetlemek gerekirse, Mearsheimer'e göre devletlerin uluslararası sisteme karakteristik özelliğini veren beş unsur, devletlerin güç için rekabet etmesini açıklamaktadır. Bu unsurları; “büyük güçler, sistemin temel aktörleridir”, “her devlet saldırgan bir askeri kapasiteye sahiptir”, “devletlerin diğer devletlerin niyetlerinden (saldırgan ya da savunmacı) hiçbir zaman emin olma imkânı yoktur”, “devletlerin nihai amacı hayatta kalmaktır”, “devletler rasyonel aktörlerdir” şeklinde sıralayabiliriz. Bu beş unsurun hepsini birlikte düşündüğümüz takdirde devletlerin güç istencini anlamlandırabiliriz. Rasyonel aktörler, diğer aktörlerin saldıramayacağı derecede güçlü olduğu takdirde, anarşik uluslararası sistemde hayatta kalmayı başarırlar.¹⁹ Bir sonraki bölümde, Mearsheimer ve Walt'ın görüşleri doğrultusunda Orta Doğu özelinde ABD Dış politikasının nasıl olması gerektiği aktarılacaktır.

2. ABD'nin Orta Doğu Politikası: Stratejik Ortaklıklar Mı Ulusal Çıkarlar Mı?

34

Orta Doğu, stratejik açıdan önemli ve hassas bölge olması sebebiyle, ABD dış politikasında geniş bir yer tutmakta olduğu için hem Amerikalılar hem de Orta Doğu bölgesinde yaşayan insanlar için hayati bir konumdur. Mearsheimer, Irak savaşında olduğu gibi Amerikan dış siyasetinde kötü yönlendirmeler olduğu takdirde bir çok olumsuz sonuçla karşılaşmanın mümkün olduğunu ifade etmektedir.²⁰ Bu yüzden, Amerika'nın Orta Doğu politikalarını yönlendiren unsurların ve temel motivasyonların neler olduğunu ve bunların nasıl iyileştirilmesi gerektiği konusu önemli bir yerde durmaktadır.

Mearsheimer ve Walt, Amerika içerisindeki İsrail lobisinin etkisinin ABD'nin Orta Doğu politikasını etkilediğini ifade etmektedirler. Eğer lobinin iç siyasetteki bu etkisi bu kadar fazla olmasaydı Amerikan politikalarının daha farklı şekilleneceğini ve bu

¹⁸ A.g.e., 75.

¹⁹ A.g.e., 73-74.

²⁰ John Mearsheimer, Stephen Walt, **İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası**, 14.

politikaların Amerikan çıkarlarına daha iyi hizmet edeceğini söylemektedirler. Lobinin etkisinin somut olarak görülebilmesi için ise ABD'nin Bush dönemindeki Orta Doğu politikalarını incelemişlerdir.²¹ ABD içerisindeki İsrail lobisinin etkisiyle, ABD Orta Doğu'da İsrail'i stratejik ortak olarak görmekte ve bölgede hâkim güç olarak kalmaya devam etmesi için İsrail'e bir çok yardım göndermektedir.²² Yazarlar, ABD'nin Irak savaşına girmesinin asıl sebebinin İsrail'in güvenliği olduğunu ve bunun bir çok kişi tarafından dile getirildiğini ifade etmektedirler. Örneğin Emekli NATO komutanı ve eski başkanlık adayı General Wesley Clark, 2002 yılında "şimdi bu saldırıdan yana olanlar size açık sözlülükle ve özel olarak itiraf edeceklerdir ki Saddam ABD açısından bir tehdit oluşturmamaktadır. Ancak onlar Saddam nükleer silaha sahip olursa bunu bir gün İsrail'e karşı kullanacak diye endişe ediyorlar."²³ şeklinde bir açıklama yapmıştır. Yine eski senatörlerden Ernest Hollings Irak'ın Amerika için doğrudan tehdit olmadığını söylemiş ve neden Irak'ın işgal edildiğini sorgulamış ve cevabın ise ABD'nin dostu İsrail'in güvende tutulması olarak vermişti.²⁴

ABD'nin Orta Doğu politikası çerçevesinde stratejik ortak olarak görüp desteklediği İsrail, aslında zaman içerisinde stratejik bir ortak olmaktan çok stratejik bir külfet haline gelmiştir. Stratejik olarak İsrail, 'Teröre karşı savaşta ortak ve değerlerimizi paylaşan yegâne ülke' olarak görülmektedir. Fakat yazarlar, terörün bitirilmesi için yapılan ortaklıkların bölgede daha çok huzursuzluk yarattığının gözlemlendiğini ifade etmektedirler. İsrail'in stratejik ortak olarak görülebilmesi için bölgede atılan adımların ABD'nin stratejik çıkarlarına hizmet etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Fakat Amerikalıların İsrail'e yapılan yardımların, verilen desteğin kendi ülkelerinin daha güvenli ve daha müreffeh hale gelmesini sağlamadığını söylemektedirler.²⁵

Kısaca özetlemek gerekirse, ABD'nin Orta Doğu'da varlığını sürdürmesi için stratejik ortak olarak gördüğü İsrail ile beraber yürüttüğü politikalar, aslında ABD'nin ulusal

²¹ A.g.e., 266.

²² A.g.e., 296.

²³ Nkl. "US Assumes UK Help in Iraq, Says General", Guardian, 20 Ağustos, 2002'den aktaran a.g.e., 300.

²⁴ Ernest F. Hollings, "Bush's Failed Mideast Policy is Creating More Terrorism", Charleston Post and Courier (online), 6 Mayıs 2004'ten aktaran a.g.e., 300.

²⁵ Detaylı bilgi için bkz. A.g.e., 71-106.

çıkarlarına ve itibarına zarar vermiştir. İlk olarak İsrail'e bu denli verilen destek, Arap ve İslam dünyasında Amerikan karşıtlığını güçlendirmiştir. İkinci olarak bu destek, İsrail Filistin Savaşı'nın uzamasına ve İslamcı teröristler militan toplayarak İslamcı radikalizmin güçlenmesine sebep olmuştur. İsrail'in uyguladığı insan hakları ihlalleri ve nükleer programını görmezden gelen ABD uluslararası alanda ikiyüzlü bir devlet olarak görülerek itibarı sarsılmıştır. Ayrıca ABD'nin Irak'ta bir bataklıkla içine çekilmesi ve Suriye ile İran'a karşı izlediği etkisiz politikalar, İsrail'in Lübnan'a karşı giriştiği saldırıyı desteklemesi bölgede istikrar sağlanamamasına sebep olmuştur. Lübnan'a yapılan saldırı ile Hizbullah güçlenmiş, Suriye ile İran yakınlaşmış ve böylece bölgede ABD'nin imajı sarsılmıştır.²⁶

Mearsheimer ve Walt, Obama döneminden önceki başkanların politikalarını inceleyerek yazdıkları bu kitapta, ABD politikalarının yarattığı zararların ortadan kaldırılmasına yönelik yeni bir stratejinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu bölümde son olarak bu stratejinin adımlarından bahsedilecek, bir sonraki bölümde ise Obama döneminin bu stratejiler doğrultusunda bir yol izlenip izlenmediği incelenecektir.

Amerikan halkının refah ve güvenliğinin sağlanması, Amerikan dış politikasının temel amacıdır. Bunun dışında jeopolitik açıdan Avrupa, Kuzeydoğu Asya ve Basra Körfezi büyük önem taşımaktadır ve bu bölgelerde kimin hakimiyet kurduğu küresel güç dengesi için önem arz etmektedir. Amerika'nın Orta Doğu'da üç farklı stratejik çıkarı olduğunu söyleyen yazarlar, bunlardan ilkinin Basra Körfezi'nde bulunan petrol ve doğal gaz kaynaklarına erişmek olarak ifade etmektedirler. Basra Körfezi dünyanın enerji arzının büyük kısmını sağladığından, buradaki petrolün dünya pazarına ulaşmasındaki herhangi bir engel oluşmaması çok önemlidir. İkinci olarak, Orta Doğu ülkelerinin kitle imha silahlarına ulaşması, bölgede meydana gelebilecek herhangi bir karışıklık sonucunda yanlış kişilerin eline geçebilecek bir gücün varlığının Orta Doğu petrol akışının teminatı açısından sıkıntılı bir durum oluşturması anlamına geldiği için bölgede kitle imha silahlarının yayılmasını önlemek bir Amerikan çıkarıdır. Bölgedeki

²⁶ A.g.e., 431-432.

anti- Amerikan terörün azalması ABD'nin bir diğer hedefidir. Bu bağlamda mevcut terör ağları dağıtılmalı ve yeni oluşumlar engellenme, bunun için de bölgedeki ülkelerle büyük çaplı ve etkili işbirliği yapılarak geniş bir istihbarat ağı oluşturulmalıdır. Tüm bu hedeflerin gerçekleşebilmesi için ABD'nin İsrail'in güvenliğinin kendisi için hayati stratejik bir önemi olmadığını kabul etmesi gerekmektedir. İsrail'in bölgede zarar gören bir ülke olması elindeki mevcut askeri gücü ve nükleer caydırıcılığı sebebiyle söz konusu değildir.²⁷ Bu yüzden Amerikan ulusal çıkarları, bölgede enerji akışının güvenli bir şekilde devam etmesi için istikrarın sağlanması yönünde olmalıdır. Bunun için yukarıda bahsi geçen hedefler doğrultusunda dış politika stratejileri oluşturulmalıdır.

ABD'nin Orta Doğu'dan tamamen çekilmesi gibi bir durumun söz konusu olmadığını bildiren yazarlar, farklı bir bakış açısı olarak dışarıdan dengeleme stratejisinin ABD'nin çıkarlarının korunması açısından daha etkin olacağını ifade etmektedirler. 11 Eylül'den bu yana Amerika'nın Orta Doğu'da uyguladığı bölgesel dönüşüm stratejisi yüzünden Bush yönetiminin Soğuk Savaş döneminden sonraki en büyük askeri yığınağı bulunmakta ve bu yanlış strateji yüzünden ABD'nin terör sorunu daha karmaşık hale gelmiştir. Bu strateji ABD'yi kilit bölgelerdeki güç dengesini korumaya çağırmak yerine, Amerika'nın her yerde demokrasiyi teşvik etmesini ve bunun için gerekirse rejim değişikliklerinin olması gerektiğini vurgular. Bu stratejinin yerini dışarıdan dengeleme (offshore balancing) stratejisi almalıdır. Bu strateji ABD'nin ulusal çıkarlarını sağlamak için gereklidir. ABD'nin Batı'daki hegemonyasını korumalı, Kuzeydoğu Asya ve Basra Körfezi'ndeki potansiyel karışıklıkların önüne geçmelidir. Böylece, dünyaya polislik etmenin maliyetinden kurtularak yalnızca gerektiğinde müdahalede bulunarak stratejik önemini koruyacaktır.²⁸

Dışarıdan dengeleme stratejisi ile hayati ABD çıkarları söz konusu olmadığı takdirde ülkenin askeri gücü, özellikle kara kuvvetleri bulundurulmayacak, beklenmedik tehditlerle karşılaşıldığında ise hava ve deniz kuvvetleri devreye sokulacaktır. Bu strateji ABD açısından üç sebeple en mantıklı stratejidir. İlk olarak ABD'nin Irak savaşı gibi kanlı ve masraflı savaflara girme ihtimali azalacaktır. Bu stratejiye göre

²⁷ A.g.e., 432-434.

²⁸ John Mearsheimer, Stephan Walt, "The Case for Offshore Balancing", *Foreign Affairs*, 2016, 71.

ABD'nin esas amacı bölgede hakimiyet kurmak değil, herhangi bir ülkenin tek başına bölgeye hâkim olmasını önlemektir. İkinci olarak terör sorununu ortadan kaldıracaktır. Yabancı işgaller bölgede sert direnişlere sebep olmaktadır, bu strateji ile Amerikan askerlerinin açığa çıkardığı kızgınlığa bağlı terörist faaliyetler önlenecektir. Son olarak, bu strateji uygulandığında özellikle İran gibi bölge ülkeleri herhangi bir Amerikan saldırısı endişesi taşımayacağı için kitle imha silahları üretmekten vazgeçeceklerdir.²⁹

Yazarların önerdiği başka bir nokta ise bölgede İsrail'e normal bir devlet gibi davranmanın gerekliliğidir. Bunun manası İsrail'in yaptığı eylemlerde ABD'nin sorgusuz sualsiz kabulü ve iki ülkenin ulusal çıkarlarının uyduğu kabulünden vazgeçmektir. Yazarlar, İsrail'e verilen askeri ve mali yardımların kademeli olarak azaltılmasını, Amerika'nın kendi ulusal çıkarlarıyla uyumlu olmayan faaliyetlerin finanse etmesine son vermesi olarak zaruri görmektedirler. Bir diğer mesele İsrail-Filistin çatışmasında çözümü desteklemek adına atılacak adımların inandırıcılığıyla alakalı olmalıdır. Zira, ABD, Arap ve İslam dünyasındaki imajını yenilemesi Orta Doğu genelinde ihtiyaç haline gelen reform sürecinin başlatılması için zaruridir. Bu çatışmanın son bulması için ABD'nin yapması gereken şey İsrail'e Batı Şeria ve Gazze'deki işgallerine son vermesini ya da ABD'nin desteklemediği sömürgeci bir güç olarak yalnız kalacak şekilde iki seçenek sunmaktır.³⁰

Son olarak, tüm bu stratejilerin uygulanabilmesi için, yazarlara göre ABD, iç siyasetinde ve kongre üzerinde etkin bir grup olan İsrail Lobisinin etkisini kırmak ve onu yapıcı bir güce dönüştürmek zorundadır. Lobinin etkisini kısıtlamanın en makul yolu ise mali reformdur. Bütün seçimler devlet tarafından finanse edildiği zaman lobi ile seçilmişler arasındaki bağlar zayıflayacaktır. Seçilmişler böylece ABD çıkarları doğrultusunda İsrail'e baskı yapabilecektir. Böylelikle, ABD ulusal çıkarları doğrultusunda bir dış politika ekseninde hareket edecek ve bölgedeki karışıklıklar bitecektir.³¹

²⁹ A.g.e., 436-437.

³⁰ A.g.e., 442-447.

³¹ A.g.e., 452-456.

Algı yüzünden İsrail lobisi hakkında konuşmanın zor olduğunu söyleyen yazarlar, İsrail karşıtlığı yapmadıklarını, yalnızca realist bir biçimde İsrail lobisinin Amerikan dış politikasını kötü yönde etkilediğini ve bunun İsrail devletine de zararı olduğunu saptadıklarını vurgulamışlardır. Sonraki bölümde Obama dönemi ABD Dış politikasının Orta Doğu eksenini incelenecek ve bu politikaların Mearsheimer ve Walt'ın ABD'nin ulusal çıkarlarının maksimize edilmesi için saymış oldukları parametrelere uygun olup olmadığı tartışılacaktır.

3. Obama Dönemi ABD Dış Politikası ve Orta Doğu'ya Yansımaları

Adam Quinn, Obama dönemi ABD dış politikasının temel karakterini “temkinli, kendi kendini sınırlayabilen ve bilinçli bir sınırlama çerçevesi oluşturabilme potansiyeline sahip” olarak tanımlamaktadır.³² Nicholas Kitchen, Obama yönetiminde ABD dış politikasını “tek kutuplu egemenlikten, müttefiklerin ve ortakların küresel kamu yararının sağlanmasında ortak ve eşit hizmet sağladıkları bir hegemonyaya dönüşüm” olarak tanımlamaktadır.³³

Obama yönetimi, dış politika uygulamalarında yumuşak güç unsurlarının kullanılmasının önemli olduğunu belirterek, kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Böylece Bush döneminde uluslararası kamuoyunda bozulan ABD imajını düzeltme noktasında politikalara yönelmiştir.³⁴ Obama'nın 2010 yılındaki Ulusal Güvenlik Stratejisi, Amerika'nın Irak, Afganistan ve Asya'daki zorlu mücadelelerden ve savaşlardan uzak kalmasını ve Amerika'nın küresel taahhütlerinin yeniden dengelenmesini vurgulamaktadır. Amerika'nın dünyaya demokrasi dağıtan bir dev olmak yerine, kendi ülkesinde demokrasi ile yaşayıp bunu dünyaya telkin eden bir ülke olması fikri hakimdir.³⁵

³² Adam Quinn, ‘The Art of Declining Politely: Obama’s Prudent Presidency and the Waning of American Power’, **International Affairs** 87/4 (2011): 803’ten aktaran Michael Clarke, Anthony Ricketts, “Did Obama have a grand strategy?”, **Journal of Strategic Studies**, c.40, s.1 (2017): 317.

³³ Nicholas Kitchen, ‘Ending “Permanent War”: Security and Economy under Obama’, in Michelle Bentley and Jack Holland (eds.), *The Obama Doctrine: A Legacy of Continuity in U.S. Foreign Policy*, (Oxford: Routledge 2017), 9’dan aktaran, **a.g.e.**, 317.

³⁴ İrem Bilensoy, “George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması”, **Lectio Socialisc**, c. 2, s. 1 (2018): 64.

³⁵ Fawaz A. Gerges, “The Obama Doctrine In The Middle East”, *Policy Brief*, (2012): 5.

Obama kendi dış politika ilkelerini doktrin olarak görmediğini ifade etmektedir. Zemindeki siyasi koşullarla olayların değişimi ve bu değişikliğin Amerikan ulusal çıkarlarına hizmet edip etmemesi halinde aldığı önceki kararları gözden geçireceğinin vurgusunu yapmış, Soğuk Savaş sonrasında dünyanın karmaşık olduğunu ve her duruma özel spesifik yaklaşımlar oluşturulması gerektiğini açıklamıştır.³⁶ Obama'nın bununla birlikte kendi döneminde dış politikada belirlediği bazı ilkeler doğrultusunda hareket ettiği ifade edilmektedir. Bu ilkeler; dünya ve ABD'yi Amerikan gücünün kibrinden korumak, çok taraflılığı benimsemek, farklı rejimlerin varlığını kabul edip ideolojinin önemini azaltmak, gücün kullanılmasını kurallara uygun olarak, çok taraflı, sınırlı ve en son çare olarak görmek ve istisnalara kanıt zorunluluğu getirmek, rekabet yerine yumuşak güce odaklanmak, Amerikan gücünün zayıfladığının kabul edilerek askeri harcamalarda azaltmaya gidilmesi, genel olarak uzlaşma ve uyum sağlamak olarak sıralanabilir.³⁷

Obama, Başkan olarak ilk yılında, Bush yönetiminin ülkenin küresel olarak Müslümanlarla olan ilişkisine verdiği zararla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple, tekrar tekrar "Amerika Birleşik Devletleri'nin İslam'la savaşta olmadığını ve asla olmayacağını" vurgulamış, ilişkilerde yapıcı bir yol izlemeye çalışmış, bu doğrultuda ilk röportajını Al Arabiya TV'ye vermiştir.³⁸

Obama'nın Orta Doğu dış politikasını anlamak için Irak'tan çekilme süreci, İran nükleer görüşmeleri, İsrail-Filistin gerginliği, Arap halk hareketleri ve Orta Doğu'da terörle mücadeledeki yansımalarına bakmak gerekmele birlikte, bu çalışmanın kapsamında Irak'tan çekilme süreci, İran nükleer görüşmeleri ve İsrail- Filistin gerginliği incelenecektir. ABD, İran nükleer görüşmelerinde, bölge içerisinde bir hegemon gücün ortaya çıkmaması için çok yönlü politikalar izlenmiştir. Washington, süreci BM ve müttefikleriyle beraber gerçekleştirilen politikalar çerçevesinde yönetmiştir. İsrail-Filistin meselesinde ise yeniden mevzilenme stratejisi

³⁶ A.g.e., 3.

³⁷ Robert G, "Kaufman, "Prudence an the Obama Doctrine", Foreign Policy Reasearch Institute (2014): 442-446'dan aktaran Necmiye Tutar, "Barack Obama Dönemi Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu Politikası", (Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 61.

³⁸ Gerges, a.g.e., 4.

doğrultusunda hareket edilmiş ve BM'yi öne çıkaran adımlar atılmıştır. Böylece maliyetlerini azaltmaya çalışmıştır. Bu süreçte, ABD Başkanının İsrail'den yana politikalarla hareket ederek iç siyasette desteklenmek adına Tel Aviv'in yanında durduğu görülmektedir.³⁹

Obama, başkanlık seçim sürecinde Irak'tan çekilme politikasını savunduğunu ifade etmiştir. Bunun başlıca sebeplerinden biri karşı karşıya kalınan ekonomik kriz yüzünden maliyetleri kısmanın rasyonel bir davranış olarak görülmesidir. ABD'de yüksek bir beklenti oluşturan Obama'nın Irak'tan çekilme vaadi, Mayıs 2010'da yayımlanan ulusal güvenlik stratejisi ile 2011 yılının sonuna kadar tamamlanacağı ifade edilmiştir. Fakat Irak'taki problemler, ABD askerlerinin çekilmesinden sonra da devam etmiş, 2014 yılında DAES'in ortaya çıkışıyla artan terörizm bölgede yeniden bir planlama yapılmasını gerekli kılmış ve bu kapsamda yeni bir misyon oluşturularak hava saldırıları düzenlenmiştir.⁴⁰ ABD'nin bölgeden askerlerini çekmesi ABD açısından maliyetlerin azalmasını sağlasa da bölgede yükselen terör sorununa karşı yapılan hava saldırılarının yetersiz olduğu görülmektedir. Irak, ABD için önemli bir ders olmuş, ulus inşası fikrinin yüksek maliyetler yarattığı görülerek artık ABD ordusunun istikrar misyonlarına kalkışmaması gerektiği anlaşılmıştır. Irak, ülke içinde farklı grupların farklı istekleri ile bölünmüş ve iç istikrarı sağlayamamış bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Obama ise, kendi ülkesinin içinde bulunduğu zorlukları önceleyerek askerlerini Irak'tan çekmiş ve ülkesinin maliyetini azaltmıştır.⁴¹

Obama'nın başkan seçildiği 2009 yılında, İran ile ilişkilerde yaşanan sorunların diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda Mart 2009'da Obama, Nevruz bayramı vesilesiyle İran halkına tebrik mesajı göndermiştir. Obama, İran'ın nükleer programına bir son vermesi karşılığında iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileşeceğini söylemiş, Ayetullah Ali Hamaney'e özel bir mektup göndermiştir.⁴² İran'ın 2009'da nükleer programını Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'na bildirme noktasında isteksiz davranması, ABD'nin tepkisini çekmiştir. BMGK kararı alınarak İran'a ağır yaptırımlar uygulanmıştır. Bununla beraber, değişen denklemler İran'ın

³⁹ Özdemir, a.g.e., 53.

⁴⁰ A.g.e., 63.

⁴¹ A.g.e., 64-65.

⁴² Tudor A. Onea, a.g.e., 150.

bölgede hakimiyet kurması endişesine sebep olmuş ve buna izin vermek istemeyen Obama yönetimi, yeniden mevzilenme stratejisine uygun olarak nükleer görüşmelerle İran'a yönelik yaptırımlarını devam ettirmiştir.⁴³ Temmuz 2015 Ortak Kapsamlı Eylem Planı ile İran'a yönelik yaptırımların kaldırılması ve karşılığında ise nükleer faaliyetlerin azaltılarak durdurulması kabul edilmiştir.⁴⁴ Özdemir, Obama'nın İran ile yaptığı nükleer anlaşma iç politikada ABD Başkanı'na karşı bir çok eleştiri yapılmasına sebep olduğunu ifade etmektedir. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, bu süreç içerisinde Obama'ya karşı sert söylemlerde bulunmuş ve Amerikan içerisinde İsrail lobisinin İran ile müzakere karşıtı baskısı sebebiyle Washington ile Tel Aviv arasında soğukluk yaşanmıştır.⁴⁵ Fakat ABD başkanı, İran'ın bölgedeki tehdit oluşturma potansiyelini anlaşmaya vararak azalttığı için İsrail'in ve lobinin baskıları ikinci planda kalmış; Obama, dış politika stratejilerini İran'da başarıyla uygulamış, Tahran nükleer silah üretimi noktasında ABD ile bir askeri müdahale maliyeti oluşturmaksızın anlaşmaya varmıştır.⁴⁶

Başkan Obama'nın analitik başarısı ile operasyonel başarısızlıkları arasında bir uçurum yaşandığını söyleyen March Lynch Obama'nın İsrail-Filistin barışını sürdürmek için diğer önemli konularda olduğu gibi doğru fikirlere sahip olduğunu ancak bunu başaramadığını ifade etmektedir.⁴⁷ Obama, İsrail-Filistin konusunda, selefi Bush gibi güç kullanımını artıran politika yerine müzakere yanlısı olmuş, Beyaz Saray'a geldiği ilk gün Mahmut Abbas ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. İkinci gün Orta Doğu özel temsilcisi olarak eski senatör George Mitchell'i görevlendirmiştir. Ayrıca 2009'da Kahire'de yaptığı konuşmada Filistinlilerin yaşadıkları sıkıntıları işaret ederek İsrail'in işgalinin durdurulması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁸ Tel Aviv yönetimi, İsrail'in toprak statüsü ve güvenliğiyle alakalı konuların müzakereye açık olmadığını belirterek ABD'nin diplomatik girişimlerini zayıflatmış

⁴³ **A.g.e.**,156-157.

⁴⁴ Steven Hurst, "Obama and Iran: Explaining Policy Change", **The Obama Presidency and the Politics of Change**, ed. E. Ashbee, J. Dumbrell (London: Palgrave Macmillan, 2017): 289.

⁴⁵ Özdemir, **a.g.e.**, 136.

⁴⁶ **A.g.e.**, 138.

⁴⁷ March Lynch, "**Obama and the Middle East Rightsizing the U.S. Role**", Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/obama-and-middle-east> [17.05.2019].

⁴⁸ Özdemir, **a.g.e.**, 139.

ve 2010 yılında İsrail-Filistin arasında barış görüşmeleri gerçekleşmesine rağmen sonuç alınamamıştır. İsrail Filistin gerginliği ekseninde ABD Başkanı Obama, 1967 öncesi sınırlarına dönülmesi gerektiğini vurgulamış, söz konusu bu durum İsrail tarafında kabul görmemiştir. Ayrıca, ABD'nin İran ile nükleer müzakereleri İsrail ile ABD ilişkilerinin seyrini negatif yönde etkilemiştir. İsrail başbakanı 2011 yılında ABD'ye yaptığı ziyarette Kongre'ye bir konuşma yapmış, Obama'nın önerdiği sınırları kabul etmediğini belirtmiş ve büyük destek toplamıştır. Sonraki süreçte bu ziyaretin yansıması olarak Obama yönetimi Eylül 2011'de gerçekleşen BM Genel Kurulunda Filistin'in tam üyelik başvurusuna karşı çıkmış, Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in Filistin topraklarındaki işgalin yasa dışı olduğunu ifade eden teklifi veto etmiştir.⁴⁹

Obama yönetimi, İsrail ile arasındaki soğuk ilişkiye rağmen, Demir Kubbe hava savunma sistemleri için İsrail'e askeri yardımı artırmış, 2012 ve 2014 yıllarında İsrail'in Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği saldırıları "kendini savunma hakkı" söylemiyle desteklemiştir.⁵⁰ Bu gelişmeler doğrultusunda Obama'nın ikinci döneminde "ABD'nin geleneksel İsrail yanlısı politikalarına" dönerek İsrail'in yasa dışı yerleşim planlarına, Gazze ablukasına ve İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına sessiz kaldığı söylenmektedir. Ayrıca, İsrail'e muazzam derecede bir askeri yardımın Obama döneminde gerçekleştiği görülmektedir. Obama, İsrail'e 10 yılda 38 milyar dolarlık askeri yardım yapılmasını öngören anlaşmayı imzalamıştır.⁵¹ Bununla beraber, Obama görev süresinin son zamanlarında Güvenlik Konseyi'nde -1979'dan bugüne kadar ilk defa- İsrail'in Batı Şeria'da yerleşim politikasını engelleyen bir yasa tasarısına çekimsiz oy kullanarak kabul edilmesini sağladığı karşımıza çıkmaktadır. Özdemir, ABD Başkanının bu tavrıyla son döneminde İsrail'e dengeli bir şekilde yaklaşmaya çalıştığını ifade etmektedir. Obama'nın yardım planı İran anlaşması karşısında tepki gösteren müttefiki Tel Aviv'i yanında tutmaya yöneliktir.⁵² ABD Başkanı, Filistin

⁴⁹ A.g.e., 141.

⁵⁰ Jeremy Pressman, "Obama and the Israeli-Palestinian Conflict", E- International Relations, <https://www.e-ir.info/2016/07/14/obama-and-the-israeli-palestinian-conflict/> [17.05.2019].

⁵¹ Hakan Çopur, "Obama'nın adımı 'ABD-İsrail simbiyotik ilişkisini' bozar mı", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/obamanin-bm-adimi-abd-israil-simbiyotik-iliskisini-bozar-mi/718011> [17.05.2019].

⁵² Özdemir, a.g.e., 144.

meselesi üzerinden oluşan baskıları BM'deki kararlarla toplu bir sorumluluğa entegre ederek belirlediği stratejiler üzerinden ABD'nin ulusal çıkarlarını önceleyen bir dış politika davranışı gerçekleştirmeyi başarmıştır.

Obama yönetimi terörle mücadele noktasında, kendine maliyet yükleyecek sorumluluklarını azaltarak, özellikle bölgesel aktörlerin daha aktif rol almasını hedeflemiştir. Obama, bölgede terör örgütü olarak kabul ettiği El Kaide, Taliban, DAESH, Hizbullah gibi güçlerle mücadelesindeki stratejisi, yeni drone teknolojisini kullanarak ve bölgedeki yerel kuvvetlerle işbirliği içerisinde hareket etmekte.⁵³ Obama yönetimi terörle mücadelede, 2015 yılında Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi yayınlanmıştır. Bu belgede Irak ve Afganistan'da bulunan askerlerin çoğunun çekilmesiyle harcamaları kısığından bahsedilmiştir. Ayrıca müttefiklerle beraber hareket etmenin önemine ve müttefiklerin savunma kapasitelerini artırmasının önemine vurgu yapılmıştır.⁵⁴ Fakat, terör örgütlerinin geniş çaplı askeri müdahalelerle karşı karşıya kalmamalarından dolayı güçlerini yükseltmişler ve çeşitli propagandalarla insan kaynaklarını artırdıkları görülmüştür. Özdemir, ABD Başkanının teröre karşı sert söylemleri ve girişimlerine karşın, pratikte pragmatik bir tutumda bulunduğunu ve terörü bitirmeye yönelik yeterli bir siyasi çizgi ortaya koyamadığını ifade etmektedir.⁵⁵

Sonuç

Devletler, rasyonel aktörler olarak, hiyerarşik ulusal yapılarının aksine uluslararası sistemin anarşik doğasının farkındalığıyla davrandıkları takdirde, yapısal realistlere göre hayatta kalmanın yegâne yolu diğer aktörlerin saldıramayacağı derecede güçlü olmaktan geçer. Realizmin kökenleri ve yapısal realizmin ortaya çıkışı ilk bölümde incelenmiş olup Mearsheimer'in oluşturduğu teorik çerçeve içerisinde Amerika'nın dış politikasının nasıl olması gerektiği ikinci bölümde incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü kısımda ise oluşturulan teorik çerçeve kapsamında değerlendirmeler

⁵³ Leonard Cutler, **President Obama's Counterterrorism Strategy in the War on Terror** (New York: Palgrave Macmillan, 2017), 1.

⁵⁴ **A.g.e.**, 138-139.

⁵⁵ Özdemir, **a.g.e.**, 149.

yapabilmek için Obama Yönetimi'nin Orta Doğu politikasında belli başlı olayları üzerinde durulmuştur.

Bu doğrultuda, yapısal realizm devletlerin uluslararası alanda gücünü arttırması için ulusal çıkarlarını belirlemesi gerektiğini ve bu çerçevedeki davranışların rasyonel olmayacağını belirtir. Devletlerin kendilerinden beklenmeyen şekilde politikalar yürütmelerinin sebeplerinden biri iç yapılarındaki unsurların etkilerinden kaynaklandığını söyleyen Mearsheimer⁵⁶, Orta Doğu'da Amerika'nın İsrail'e olan yakınlığını eleştirmiş, ülke içerisindeki İsrail lobisinin bunda büyük katkısı olduğunu söylemiş ve bu etkinin kırılması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Obama yönetiminde İsrail ile ilişkiler, yukarıda anlatılanlara bakılacak olursa, İsrail- Filistin meselesi ekseninde gergin olmakla beraber, Amerika ile İsrail'in işbirliğinin devamı söz konusudur. İsrail Başbakanı Netanyahu'nun 2014 yılında ABD ziyaretinde Kongre'ye yaptığı konuşmada 1967 öncesindeki sınırlara dönmenin mümkün olmadığını söylemesinin alkışlanması, Obama yönetiminin bu konuda çözüm odaklı eylemlerine gölge düşürmüştür. İsrail'e olan destek, İsrail'in güvenliği ve bekası söz konusu olduğunda, Obama yönetiminin de önceki yönetimler gibi önemli bir müttefik olduğu vurgusuyla canlı tutulmuştur. Filistin konusunda ise barışa ulaşmak için ABD'nin iki devletli bir çözüm arayışı vurgusuna rağmen, İsrail'in güvenliğinin sağlanmasının öncelikli olması, ABD'nin izlediği politikalardan anlaşılmalıdır.⁵⁷

İsrail ile ilişkilerin bir başka eksenine, ABD'nin İran ile yaptığı nükleer anlaşmayı eklemek gerekmektedir. İsrail, İran'ın bölgede hakimiyetini arttıracağını düşündüğü için ABD'ye İran ile anlaşma yapmaması noktasında baskı kurmaya çalışmıştır. Fakat dönemin başkanı Obama, İran ile yapılan anlaşma sonucunda İran'ın tesislerini uluslararası denetime açmayı kabul ettiği için nükleer programını gizlice devam ettirme gibi bir olanağı kalmadığını düşünmüştür. Bu doğrultuda, bölgede kitle imha silahlarının yayılmasının önüne geçilerek İran ile ilişkiler düzeltilmiştir. Obama'nın bu adımı Mearsheimer'in Orta Doğu politikasında atılması gereken adımlardan birinin gerçekleşmesi olarak okunabilir.

⁵⁶ A. Murat Ağdemir, "Neoklasik Realizm Çerçevesinde İsrail'in Irak Politikası", (Doktora Tezi: T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2014), 17.

⁵⁷ A.g.e., 186.

Bush döneminde, ABD'nin Irak'a müdahalesinin sonuçlarının ağır olduğunu ve ABD ekonomisine büyük zararlar verdiğini ifade eden Mearsheimer, uluslararası sistemde devletlere demokrasi dağıtmak, rejimlerini değiştirmek gibi küresel çıkarların ve liberal hülyaların terk edilerek uluslararası sistemin gerçeklerine dönülmesi gerektiğini ve ulusal çıkarlara göre hareket edilmesini savunmuştur.⁵⁸ Nitekim, Obama yönetiminde Irak ve Afganistan'dan Amerikan güçleri kademeli olarak çekilmiştir. Fakat bu durum daha büyük maliyetlere yol açmış, terörizmin tırmanmasına sebep olmuş ve bölgenin güvenliği sağlanamaz bir hale gelmiştir.

Mearsheimer ve Walt, Obama yönetiminin, Libya'daki Muammer el Kaddafi'nin devrilmesine yardım etmesini ve Beşar Esad'ın "gitmesi" konusunda ısrar ederek ve bazı muhaliflerini desteklemesini yanlış bulmaktadırlar. Onlara göre Obama bu adımlar yüzünden Orta Doğu ve Suriye'deki kaos ortamının mimarlarından biri haline gelmiştir.⁵⁹ Bu durumun sebebini ise liberal demokrasilerin refleks olarak yalnızca liberal devletlerle dolu bir dünya yaratmak istemesi olarak okumaktadırlar. Bu yorum, bir çok açıdan eleştirilebilir olmakla beraber, yazarlara göre Obama yönetimindeki ABD, uluslararası sistemde liberalizmin varlığının korunmasından vazgeçmemiştir:

"Liberal demokrasiler, sadece liberal devletlerle dolu bir dünya yaratmak istediği için Birleşik Devletlerin dünya çapında bu refleksten vazgeçmesinin zor olacağı konusunda hiçbir soru yoktur. Barack Obama'nın tecrübesi burada oldukça öğreticiydi. 2008 yılı başkanlık kampanyası sırasında Obama, Amerika'nın Afganistan ve Irak savaşlarına katılımını sona erdireceğini, yeni çatışmalara karıştırmaktan kaçınacağını ve yurt dışı yerine ulusal çıkarlara odaklanacaklarını vurgulamıştı. Fakat ABD dış politikasının yönünü anlamlı bir şekilde değiştiremedi. O, ofisi terk ettiğinde Amerikan askerleri halen Afganistan'da savaşıyorlardı ve bununla birlikte, Amerika'nın Mısır, Libya ve Suriye'deki rejim değişikliğine katılımını denetlemişti. ABD birliklerini 2011 yılında Irak'tan çıkardı, ancak Irak'a ve Suriye'nin büyük bir kısmını işgal eden DAESH'e karşı savaşmak için onları 2014'te geri yolladı. Obama, Ocak 2017'de görevinden ayrılmadan önce Atlantik'e verdiği mülakat görüşmesinden açıkça anlaşılacağı üzere "Washington oyun kitabının" derinden kusurlu olduğunu anlamıştı, fakat yine de kurallarına ve stratejilerine göre işletmeye devam etti. Sonuç olarak da dış politika kuruluşunda bir eşleşme gerçekleşmemişti."⁶⁰

⁵⁸ Bkz. John J. Mearsheimer, **The Great Delusion Liberal Dreams And International Realities**, (New Haven: Yale University Press, 2018).

⁵⁹ John J. Mearsheimer, Stephan Walt, "The Case for Offshore Balancing", 76.

⁶⁰ John J. Mearsheimer, **The Great Delusion Liberal Dreams And International Realities**, 206.

Kaynakça

Ağdemir, A. Murat. “Neoklasik Realizm Çerçevesinde İsrail’in Irak Politikası”. Doktora Tezi. T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2014.

Altunışık, Meliha Benli. “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken”. **Ortadoğu Etütleri**, c.1. s.1. (2009): 69-81.

Balcı, Ali, Tuncay Kardaş. “Realizm”. **Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular**. 6. Bs. ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.

Bilensoy, İrem. “George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması”. **Lectio Socialis**. c. 2. s. 1 (2018): 50-73.

Clarke, Michael, Anthony Ricketts. “Did Obama have a grand strategy?”. **Journal of Strategic Studies**, c.40. s.1 (2017): 295-324.

Cutler, Leonard. **President Obama’s Counterterrorism Strategy in the War on Terror**. New York: Palgrave Macmillan, 2017.

Çopur, Hakan. “Obama'nın adımı 'ABD-İsrail simbiyotik ilişkisini' bozar mı”. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/obamanin-bm-adimi-abd-israil-simbiyotik-iliskisini-bozar-mi/718011> [17.05.2019].

Gerges, Fawaz A. “The Obama Doctrine In The Middle East”. **Policy Brief**. (2012).

Hurst, Steven. “Obama and Iran: Explaining Policy Change”. **The Obama Presidency and the Politics of Change**. ed. E. Ashbee, J. Dumbrell. London: Palgrave Macmillan, 2017.

Lynch, March. “**Obama and the Middle East Rightsizing the U.S. Role**”. Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/obama-and-middle-east> [17.05.2019].

Mearsheimer, John, Stephen Walt. **İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası**. 2.bs. çev. Hasan -Kösebalaban. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.

Mearsheimer, John, Stephan Walt. “The Case for Offshore Balancing”. **Foreign Affairs**, 2016.

Mearsheimer, John J. **The Great Delusion Liberal Dreams And International Realities**. New Haven: Yale University Press, 2018.

John Mearsheimer, "Structural Realism", **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, eds. Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith, 2.bs, (Oxford: Oxford University Press, 2010): 77-94.

Pressman, Jeremy. "Obama and the Israeli-Palestinian Conflict". E- International Relations. <https://www.e-ir.info/2016/07/14/obama-and-the-israeli-palestinian-conflict/> [17.05.2019].

Sönmezoğlu, Faruk Özgün Erler Bayır. "Dış Politika Analizinde Temel Ögeler". **Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış**. der. Faruk Sönmezoğlu, Özgün Erler Bayır. İstanbul: Der Yayınları, 2014.

Tutar, Necmiye. "Barack Obama Dönemi Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu Politikası". Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Onea, Tudor A. **US Foreign Policy in the Post-Cold War Era Restraint Versus Assertiveness From George H. W. Bush To Barack Obama**. New York: Palgrave Macmillan, 2013.

Özdemir, Çağatay. "Obama'nın Grand Stratejisinin Ortadoğu'ya Yansımaları". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.